

Jegyzetek az Exit_pdf verzióhoz

"Mert a magyarázat - amennyiben egyáltalán lehetséges -, lekicsinyíti a történetet, felfogható arányokra redukálja és megfosztja a nyugtalanítótól, ami annyiféle extrémnek a jellemzője."

Az *Exit* egy több részből álló, eredetileg különböző multimédiális környezetbe tervezett szöveg. Az első rész - *A létezés tere* - Ro.Ka.Wi-vel közösen készített "képregény-változatából", a [Műút](#) (2016055, 2016/február) közölt részleteket.

A szöveg game változatáról (Exit-Game) [itt](#) olvashat.

Az első 31. passzus - *A létezés tere*, *A hegyen* és *A létezés ideje* -, kisebb eltérésekkel, folytatásokban, bejelentkezés nélkül - a [Facebook-on](#) olvasható.

Az utolsó rész, a [Létezés igéi](#), a youtube-on jelent meg először. A videókat Roland Bergère készítette.

A szöveg olvasható változata itt is elérhető:

<http://www.muut.hu/?p=19817>

<http://www.muut.hu/?p=19916>

<http://www.muut.hu/?p=20084>

[Fotostring](#), a *Létezés igéi*-hez tartozó "fehér képek" nélkül (pdf, 10,5 MB, megjelenítéséhez - letöltés esetén - teljes képernyős mód ajánlott)
/ © Group 15th November and heirs /

A jegyzetek a pdf verzió lapszámozását követik.

A létezés tere

5. oldal (*prolog*) ...szerfölött sok mézet gyűjtött => "Mikoron Zarathustra harminc éves vala, odahagyá hazáját és hazájának tavát és a hegyekbe méne. Itt élvezé lelkét és magánosságát és nem fáradt belé tíz álló esztendeig. Végezetre azonban elváltozék szívében, egy reggel hajnal hasadtával kelvén, szembeállá a napnak és im-ígyen szólítá meg: "Hatalmas csillagzat! Mi volna boldogságod, ha nem volnának azok, a kiknek világosságot adsz! Tíz évig jövel ide barlangom fölé: megúntad volna fényed és ezt az utad nélkülem, sasom és kigyóm nélkül. Ám mi váránk téged minden reggel, elvevők fölösleged és áldánk téged érette. Ime, bételtem bölcseségemmel, mint a méh, a mely szerfölött sok mézet gyűjtött; kezekre vágyom, a melyek felém nyúlnak." (Nietzsche: Im-ígyen szólá Zarathustra, ford. Dr. Wildner Ödön, Grill, 1908., Zarathustra előljáró-beszéde, 1)

5. oldal ...ott hamarosan a létezés terének végére ér => Az Ember létezésének határa nem az idő, hanem a tér kezdő és végpontja. Az idea Marietta Csudakova *A létezés tere* (Life Space) című novellájából származik. (in: Kaland a végeken - 67-74. o.)

5. oldal ...nevet tudnak adni a névtelennek, a megnevezhetetlennek => "Egy este a napnak, és nemcsak a napnak, vége volt, akkor indult, kilépett a házikójából, és indult a zsidó, aki zsidó és aki zsidónak fia, és vele indult a neve, a kimondhatatlan... indult, mint Lenz, át a hegyvidéken, ő, akinek azt akarták, hogy odalent lakjon, ahová való, a mélységekben... (Paul Celan: Párbeszéd a hegyen, ford.: Márton László, in: Átváltozások, 1995. 3)

5. oldal ...némának született, ott a hegyen => ...Zarathustra felelé: "Szeretem az embert." "S én" - monda a szent - "ugyan miért vonultam erdőbe, vadonba? Nemdenem azért, mivelhogy nagyon, de nagyon szerettem az embert? Most Istent szeretem: az embert nem szeretem. Az ember

nékem túlságosan tökéletlen valami. Az emberszeretet megölne engem." Zarathustra felelé: "Mit beszéltem szeretetről! Ajándékot hozok az embereknek." "Ne adj nékik semmit" - mondá a szent. - "Inkább végy le róluk valamit és hordozd velük együtt, ez lesz nékik a legüdvösebb, hacsak néked is üdvös léssen! S ha már adni akarsz nekik, ne adj nékik egyebet alamizsnánál, s hagyd őket még ezért is koldulni." "Nem" - felelé Zarathustra, - "én nem adok alamizsnát; ahhoz nem vagyok eléggé szegény." A szent nevette Zarathustrán, és így szóla: "Láss neki hát, hogy elfogadják kincsedet! Gyanakvók ők a remeték iránt és nem hiszik, hogy ajándékozni jövünk. Lépteink nagyon is magánosan hallszanak nékik az utcákon. S azonképen, amint éjjel, ágyaikból, ember lépését hallják, jóval napfölkelte előtt: ezt kérdezik maguktól, vajjon merre tart a tolvaj? Ne menj az emberekhez és maradj az erdőben! Még jobb, ha az állatokhoz mégy! Mért nem akarsz, példámra, medve lenni a medvék között, madár a madarak között?" "És mitévő a szent az erdőben?" - kérdezé Zarathustra. Felelé a szent: "Dalokat költök és dalolom őket, és ha dalokat költök, kacagok, sírok és dörmölök; im-ígyen dicsérem istent. Énekkal, sírással, kacagva, dörmölve dicsérem az istent, a ki az én istenem. De mit hozol te nékünk ajándéku?" Zarathustra hallván e szavakat üdvözlé a szentet és mondá: "Vajjon mi adni-valóm volna számotokra! De eresszetek el gyorsan, hogy csak ne vegyek el tőletek semmit!" És ilyeténképen elválnak egymástól, az aggastyán és a férfi, nevetve, ahogyan két fiú nevet. Mikoron azonban Zarathustra egyedül maradt, im-ígyen szóla szívéhez: "Vajjon lehetséges-e? Ez az öreg szent az erdejében még semmit sem hallott volna arról, hogy isten meghalt?!" (Nietzsche: Im-ígyen szóla Zarathustra, Zarathustra előljáró-beszéde, 2)

9. oldal ([külső zóna](#)) => A külső zóna Tarkovszkij *Stalker* című fimjének vizuális világára utal. (Egy [nem hivatalos "trailer"](#) és a ["Railroad sequence"](#) a youtube-on.)

11. oldal ...[Ezt mesélte](#) => "*Nagyanyó*: Volt egyszer, hol nem volt, volt egy szegény gyerek, nem volt annak se apja, se anyja, mind meghaltak, nem volt annak senkije a világon. Mind meghaltak, ő meg útnak indult, s kereste őket éjjel-nappal. És mert a földön egy árva lelket sem talált többé, hát föl akart menni az égbe, s a hold olyan barátságosan pislogott le rá. És ahogy végre odaért a holdhoz, hát látja, tisztára reves fa az egész. S akkor továbbment a naphoz, s ahogy odaér, látja, hogy nem más, csak egy elhervadt napraforgóvirág. Aztán ahogy a csillagokhoz ért, csupa aranylegyecske volt, oda voltak tűzve, mintha a tövisszúró gébics tüzdelte volna őket a kökénybokorra. És amikor újra vissza akart menni a földre, a föld se volt már más, mint egy fölborult fazék. Akkor aztán igazán egyes-egyedül volt, és leült, és elkezdett keservesen sírni, és még most is ott ül, és még most is egyes-egyedül van." (Büchner: *Woyzeck*, 23, ford. Thurzó Gábor és Halasi Zoltán).

A Nagyanyó meséje már 1997-ben megjelent a [Góleben](#) (=> Törlesztés). A mesét akkor a *Lesefassung*-ból fordítottam:

"Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy szegény gyermek; nem volt annak sem apja, sem anyja, mind meghaltak, és nem volt már senki a földön. Mind meghaltak, ő meg útnak indult, és zokogott éjt nappallá téve. És mert a földön már senki sem volt, az égbe akart menni, a Hold oly barátságosan tekintett reá, de mikor végre megérkezett, csak egy korhadt rönköt talált; és akkor a Naphoz ment, és mikor megérkezett, csak egy fonnyadt napraforgót talált; és akkor a csillagokhoz ment, és mikor megérkezett, csak aranyos szúnyogokat talált, feltüzdelve, mint ahogy a gyilkos gébics szúrja fel őket a kökény tuskéire; és akkor vissza akart menni a földre, a föld romba dőlt kikötő, és egy árva lélek sem volt kívüle; és akkor leroskadt és zokogott, és még mindig ott ül, egy szál magában."

A "külső zóna" szövege is inkább erre a fordításra támaszkodik, elsősorban az utolsó mondat miatt: "a föld romba dőlt kikötő". Ez a kép jobban illik a zóna világához és későbbi utalásrendszeréhez (*Blade Runner* motívumok). A Nagyanyó meséjének alapmotívuma Grimm *Csillagtallérok* című meséjéből való. A *Csillagtallérok* módosított szövege közvetlenül megjelenik a 11. passzusban (55. oldal).

13. oldal ...hogy tevé volt, aztán meg oroszlán => "A szellem három színeváltozását mondom néktek: hogyan válik a szellem tevévé, oroszlánná a tevé és végezetre gyermekké az oroszlán." (Zarathustra beszédei, A három változásról.) Az eredeti szöveg folytatása [itt található](#).

17. oldal (*előváros*) ...A gyilkolás, a töltekezés, az ürités társadalmi egységei. Vörös hús. => Don DeLillo: *Cosmopolis*

25. oldal (*a híd előtt*) ...Tíz éve hagyta el a Várost => "Mikoron Zarathustra harminc éves vala, odahagyá hazáját és hazájának tavát és a hegyekbe méne. Itt élvezé lelkét és magánosságát és nem fáradt belé tíz álló esztendeig..." (Nietzsche: Im-igyen szóla Zarathustra, Zarathustra előljáró-beszéde, 1.)

29. oldal (*vizsgálat*) ...Turbánliliom, ligetszépe... => "Hát itt állnak ők, az atyafiak, balra virágzik a turbánliliom, virágzik vadul, virágzik mint sehol, és jobbra, ott nő a ligetszépe, és a Dianthus superbus, a gránátszegfű, nem mesze tőle." (Paul Celan: Párbeszéd a hegyen)

43. oldal (*mutatványos*) ...és széles gesztusokkal magyarázott => Utalás Büchner *Woyzecek* és a *Danton halála* című darabjaira. A hivatkozott részek:

- "KIKIÁLTÓ: Uraim, hölgyeim, itt látható az asztronómus ló meg a kis kanárimadarak, kedvence Európa valamennyi hatalmasságának, tagja valamennyi tudós társaságnak. Mondja jövendő. Bárakármicsoda: hány év, hány gyerek, milyen betegség, elsüti pisztoly, egy lábra áll. Minden nevelés: van neki baromi okosság vagy inkább nagyon okos baromiség, nem olyan rettenetesen buta állat ám, mint sok ember, a tisztelt közönség leszámítva... Tessék! Kezdődik az előadás, mindjárt kezdetet vesz a commencement commencement-ja. Uraim! Uraim! Nézzék meg a teremtményt, ahogy isten megalkotta: semmi, a világon semmi. És most nézzék a művészetet: két lábon jár, mente, nadrág rajta, kard az oldalán. Nézzék a civilizáció haladását. Minden előrelép: ló, majom, kanárimadár. Katona lett a majom: egyelőre nem sok: az emberi nem legsalsó foka! Kezdődik az előadás! A kezdet kezdete következik." (Woyzecek, 3)

- "CAMILLE: Én mondom nektek, amit ezek az emberek nem durva utánzatban kapnak, színházban, hangversenyen vagy kiállításon, ahhoz se szemük, se fülük nincsen. Valaki farag egy bábót, látják a kötelet, amelyen rángatják, a tagjai minden lépésnél ötlábú jambusokban recsegnek. Micsoda jellem... micsoda következetesség! Vesz valaki egy érzelmeckét, egy igazságot, egy fogalmat, kabátot és nadrágot húz rá, kezeket és lábakat csinál neki, arcot pingál hozzá, és keresztülgyötri három felvonáson, amíg meg nem házasodik, vagy agyon nem lövi magát - kész az Esménykép! Elcincog valaki egy dallamot, amely a kedély hullámozását mímeli, akár csak egy cserépsíp a csalogány dalát. - "Ah, a művészet!" - szavalják. De vonszold ki őket a színházból az utcára: "Ah, a szánalmas valóság!" Megfeledkeznek az Úristenről a rossz kópiák nyomán. A mindenségből, amely bennük és körülöttük izzón, sísteregve és ragyogva minden percben megújhódik, ők nem látnak, nem hallanak semmit. Színházba mennek, verseket és regényeket olvasnak, leutánozzák a papiros figurákat, és Isten teremtményeire az orrukat fintorgatják, hogy az milyen közönséges! A görögök tudták, mit mondanak, amikor azt mesélték, hogy Pygmalion szobra megelevenedett, de gyermeket nem szült. (Danton halála, 2. felvonás, Szoba)

A *Woyzecek* (ford. Thorzó Gábor és Halasi Zoltán) teljes szövege [itt](#), a *Danton* teljes szövege (ford. Kosztolányi Dezső) pedig [itt](#) található.

55. oldal (*csillagtallérok*) => A *Csillagtallérok* című Grimm mese - ez a motívum jelenik meg a 2. passzusban (11. oldal, *külső zóna*), a "nagyanyó meséjében" - eredetije: "Egyszer volt, hol nem volt, volt egy kis leány. Ennek a kis leánynak nem volt sem apja, sem anyja s olyan szegényül maradt ezen a világon, akár csak a templom egere. Nem volt bár egy házacskája, ahol lakjék, nem egy ágyacskája, hová lefeküdjék, nem volt egyebe csak a ruhája, annyi, amennyi a testén volt s csak egy darabka kenyere: egy könyörületes szívű ember adta azt is. Mit volt, mit nem tenni, elindult a kis leányka, hátha megsegíti a jó Isten. Amint ment, mendegélt a réten, szembe jó vele egy

szegény ember s kéri könyörögve: - Te jó kis lány, adj ennem, három napja, hogy egy falást sem ettem. A kis lány egy szempillantásig sem gondolkozott, a kenyérét oda adta a szegény embernek. - Áldjon meg az Isten, hálálkodott a szegény ember, s ment tovább. Ment a kis lány is s im szembe jó vele egy gyermek, sír keservesen s könyörögve kéri: - Adj nekem valamit, amivel befödjem a fejemet, mert úgy fázik a fejem! A kis lány szó nélkül odaadta a kalapját. Tovább ment, mendegélt, ismét szembe jó vele egy gyermek, akinek a testén egy szál ruha sem volt. Nem is várta, hogy kérjen, nekiadta a kabátocskáját. Aztán beért az erdőbe. Éppen esteledett alkonyodott s hát jó szembe vele egy gyermek s kérte, hogy adja neki az ingecskéjét, mert különben megveszi az Isten hidege. Mondta magában a kis lány: - Ugy is sötét van, nem lát senki, odaadhatod az ingedet. Oda is adta. Most már csakugyan semmije sem volt. Így állt, álldogált egy helyben, feltekintett a csillagos égre, nagyot fohászkozott s ím halljatok csudát! egymásután hullottak a csillagok, sűrűn, mint a záporosó, s ahogy a földre értek, mind tiszta tejfehér tallérokka lettek. És lehullott az égből egy szép gyolcs ing is, olyan fehér s olyan finom, hogy az csupa csuda. A tallérokat szépen fölszedte s ettől fogva nem volt gondja többet: élt boldogan. Holnap a kis lány legyen a vendégetek." (Ford.: Benedek Elek)

59. oldal (*csontkirakó*) ...Mint egy mélyvízi bűvár látta a tekintete alatt lomhán tovasikló várost. => Utalás a *Stalker* (Tarkovszkij) youtube-on [pool-sequence-nek](#) nevezett jelenetsorára, illetve annak vizuális világára.

61. oldal (*csontkirakó*) ...szopogatni kezdte a csontokat => Utalás a *The Hurt Locker* (Kathryn Bigelow) című film egyik jelenetére, amelyben a tűzharcba keveredett katonák egyike a haslövést kapott társukról leszerelt véres töltényeket [szopogatja](#) tisztára, hogy ne ragadjanak be a töltényűrbe. A link a film egy körülbelül tíz perces részletét mutatja, amelynek közepe táján látható az említett, rövid jelenet.

77. oldal (*megérkezés*) ...mint egy sebesvízű patakban kígyózó hal => "Mert én egykor voltam már fiú is, leány is, bokor, madár és tengeri néma hal." (Empedokles, *Tisztulások*, 117, ford.: Steiger Kornél)

77. oldal (*megérkezés*) ...fehér galambot tartott, és a meztelen melléhez szorította => Utalás Ridley Scott *Blade Runner* című filmjére ([Roy-motívum](#)). // A gyerek - *külső zóna, előváros* -, az (átváltzó) kő - *külső zóna* (ajándék?), *mutatványos* (galamb) - motívumok alakulása.

A hegyen

A hegy a két leszállás kiindulópontja. Egyszer az egyik oldalon ereszkedik alá (*A létezés tere*), egyszer a másikon (*A létezés ideje*). Vagyis csak két "égtáj" létezik: a tér és az idő. *A létezés igéi* - ebben az értelemben/értelmezésben - a "téridő" útja, amikor a "főhős" az égből száll alá.

77. oldal (*ébredés*) ...a föld kisiklott alóla => Utalás Nietzschére ("Velőig megrémül, hogy a föld kisiklik alóla és elkezdődik az álma." in: Zarathustra: A legcsendesebb óra.)

77. oldal (*ébredés*) wake up => utalás a *Blade Runner* záró mondatára. A *Wake up* itt kettős értelemben szerepel. Spirituális értelemben és az eredeti szöveg értelmében ("Wake up - time to die").

83. oldal (*elhatározás*) ...nem hitte, hogy lábra tud állni, olyan irtózatosan súlyos volt a levegő. => Büchner: Lenz

85. oldal (*elhatározás*) Te nagy csillagzat => Nietzsche: [A jel](#) (437 o.)

87. oldal (*a feljárom*) ...csökönyös szamarat próbáltak fölráncigálni => Nietzsche: Zarathustra, IV, [Fölbredés](#)

91. oldal (*a feljárom*) ...az út színére fölvetődött a felette járó sas árnyéka => a sas és a kígyó
Zarathustra kísérői

99. oldal (*a vendég*) ...amikor találkozott a meztelen remetével => Utalás az Upaka motívumra in:
Buddha útjának kezdete, Mahávagga I. 1, 5-8:

És amikor a Magasztos elegendőnek látta az Uruvelában töltött időt, elindult Benáreszbe. Félúton a bódhifa és Gajá között találkozott egy Upaka nevű meztelen remetével. Amikor megpillantotta a Magasztost, megszólította:

- Testvérem, vonásaid nyugalomról tanúskodnak, arcszíned derült, tiszta. Kinek indítására távoztál a remeteségbe, testvérem? Ki a mestered? Kinek a tanítását követed?

A Magasztos így válaszolt Upaka szavaira:

- Mindent legyőztem, felismertem mindent.

Lepergett rólam a világ hatalma.

Elhagytam mindent, el az élet szomját,
segítő nélkül, a saját erőmből.

Nincs szükségem tanítóra. Hozzám hasonló senki sincs.

Istének és halandók közt vetélytársat nem ismerek.

Én vagyok a világ szentje. A legfőbb mester én vagyok.

Világosságra ébredtem, lehültem és kihamvadtam.

Benáreszbe megyek, s útnak indítom a Tan kerekét.

A vak világban döndüljön halhatatlanság dobszáva!

- Testvér, ezek szerint azt vallod magadról, hogy te vagy a Szent, a Győztes?

- A győztes az, aki, mint én, úrrá lett indulatain.

Legyőztem minden bajt és bűnt; így, Upaka, Győztes vagyok.

E szavakra így válaszolt Upaka, a meztelen remete:

- Ám legyen, testvér!

Megcsóválta a fejét, és másik úton indult tovább.

99. oldal (*a vendég*) ...Az ember szó nélkül kibújt a köntöséből => Upaka, a meztelen remete
"felöltöztetése" egyben az Ember "lecsupaszosodása". => A ruhaátadási motívum a
Csillagtallérokban (55. oldal). Ott ugyan csak két tárgy átadása történik, az alaphelyzet itt is hasonló.

A létezés ideje

105. oldal (*indulás*) ...kilépett a lakásból => A passzus ductusa Paul Celan *Párbeszéd a hegyen* című prózájára utal. A szövegben további utalások találhatók Nietzsche Zarathustrájára ("aranyos fogóján kígyó tekerőzék a nap körül", "hatezer láb messzeségben") és Martin Buber *Daniel* ("kétszeresen érintette a környezetét") című írására.

115. oldal (*az ablak*) ...a keze valóságosan összeomlott => ...ich darf Sie versichern, daß ich (es begann dies schon in Berlin) mit der Feder einen wahren Zusammenbruch meiner Hand erlebte...
(Robert Walser: Brief an Max Rychner, 20.06.1927)

121. oldal (*szamáriünnepe*) ...türelmesen ácsorgó szamarát => A passzusban Nietzsche Zarathustrájának alábbi részeire utalok: IV. rész, [Fölbredés](#), [Szamáriünnepe](#), [A mámoros dal](#) // a ripacs(kodó), kolduló filozófia, miként a *Létezés teré*-ben a ripacs(kodó), kolduló irodalom (*mutatványos*, 43. oldal)

139. oldal (*a macska*) Az összeomlott archívum a hiányzó puzzle-darab? A "missing-link"? Az örökre maga alá temetett város?

157. oldal (*megérkezés*) ...repült, forgott, alármerült vagy fölbukott, ahogy vitte a forgatag => Lie Ce: Az elomló üresség igaz könyve

159. oldal (*megérkezés*) ...lejárt az Öregember létezésének ideje => Az első rész Embere és az Öregember ugyanazon a lépcsőfokon "olvad egymásba". Az előbbi föllépni nem tudott (és ezzel belépni a házba, mivel elfogyott létezésének tere), az Öregember pedig lelépni nem tud (és így kilépni az utcára), mert elfogyott létezésének ideje.

A létezés igéi

Textuálisan Peter Handke, vizuálisan Wim Wenders motívumok. Mint a vízjel a papíron.

165. oldal - Minden csupán a folytatásárt van... => Rolf-Dieter Brinkmann

189. oldal - Milliárdféle szavát a madárként tollruhát viselő öröknek, a vetkőztetésnek... => Istar alvilágjárása

199. oldal - Ha még mindig emberek lennének, ilyesfélét kérdeznének... => Vicente Aleixandre

217. oldal - Szorosan feküdtek, igen szorosan... => Paul Celan: Todesfuge; Az angyal résnyire nyitott szemmel feküdt a kivérett éjszakában... => Vicente Aleixandre